

2011. június 14. kedd
 Márk evangéliuma 14,43-52

Dr. Peres Imre

Jézus elfogatása

^{14,43}Még beszélt, amikor egyszer csak megjelent Júdás, egy a tizenkettő közül, és kardokkal, botokkal felszerelt sokaság jött vele a főpapoktól, az írástudóktól és a vénektől. ^{14,44}Az árulója ezt az ismertetőjelet adta meg nekik: "Akit megcsókolok, az lesz ő: fogjátok el, és vigyétek be biztos kísérettel." ^{14,45}Amikor odaért, azonnal hozzálépett, és így szólt: "Mester!" - és megcsókolta. ^{14,46}Azok pedig rátették kezüket, és elfogták. ^{14,47}Egy valaki az ott állók közül kirántotta a kardját, lecsapott a főpap szolgájára, és levágta a fülét. ^{14,48}Ekkor megszólalt Jézus, és ezt mondta nekik: "Úgy vonultatok ki ellenem, mint valami rabló ellen, kardokkal és botokkal, hogy elfogjatok. ^{14,49}Veletek voltam mindennap a templomban, amikor tanítottam, és nem fogtatok el. Az Írásoknak azonban be kell teljesedniük." ^{14,50}Ekkor mindnyájan elhagyták őt és elfutottak. ^{14,51}De követte őt egy ifjú, aki csak egy inget viselt meztelen testén: őt is elfogták, ^{14,52}de ő az ingét otthagya meztelenül elmenekült.

Amit a textusról tudni kell:

- exegetikai megjegyzések
- teológiai összefüggések feltárása

A Márk által leírt történet minden evangéliumban előfordul.¹ Alapjában véve három eseményre tagolódik: Mk 14,43-47: Jézus elfogatása; Mk 14,48-50: Jézus érvelése (teológiai apológiája) és Mk 14,51-52: egy ifjú tanítvány menekülése. A márki történet kerete a következő: A gecsemáni kert Jézus imahele, de vesztőhelye is. Júdás Jézus elfogatására nagy

sokasággal vonul fel. A fő bízatók és intézkedők itt a főpapok és az írástudók. Az ismertető jel: a csók (a /színlelt/ barátság jele). Egy tanítvány (Péter) kapkodóan hadakozik a karddal. Egy főpapi szolga (Jn: Málkus) elveszíti a fülét. Jézus védőbeszédet mond, amiben elutasítja, hogy rabló lenne. Hiszen a templomban tanított, elfoghatták volna bármikor. Saját sorsára nézve hangsúlyozza az Írások értelmét. Jézus elfogatása közben a tanítványok megfutamodnak. De egy ifjú bátor tanítvány (Márk?) követi Jézust a vesztély ellenére. Amikor őt is meg akarják ragadni, meztelenül menekül, mentve a pusztá életét.

43–46. vers

Az imádság után Jézus a Gecsemáni kertben még beszélt (λαλούντος), amikor egyszer csak megjelent Júdás: Márk most itt megnevezi, meg azt is mondja, hogy egyike a tizenkettőnek (εἷς τῶν δώδεκα). Júdás pontosan időzítette az érkezést. De Jézus is tudta, hogy Júdás el fog jönni. A sokaság (ὄχλος) olyan emberekből álló tömeg lehetett, amely az utcasöpredékből tevődött össze. Ugyanis a fegyverek leírása azt mutatja, hogy nem lehettek „válogatott” katonák, hiszen egy kiképzett római katona nem vesz kezébe rendes fegyver helyett pl. fabotot (τὸ ξύλον: fabot, fadarab, faütleg, fanyél, deszkadarab). Ez nagy szégyene lenne. Márk itt nem is említi a római katonákat.² Így ez a csócselék olyan emberekből áll, akik sokkal inkább érettek voltak a keresztfára, mintsem Jézus. Az írástudók, főpapok és a vének itt fontos szerepet játszanak mint hivatali emberek, s ők rendezik a hajszát, hogy Jézust elfogják és gyors ítélettel el is ítélik. Ők - mint a szinedrium három lényeges uralmi csoportja – a valódi felelősök Jézus haláláért, s a mostani eseményekért.³ Ehhez használják a tudatlan sokaságot (vagabundokat), akiktől egyébként nekik is félniük kellene, de most szívesen használják őket Jézus ellen. Feltételezhető, hogy Márk azt hangsúlyozza, hogy nem a hivatalos templomi őrseget küldték ki Jézus elfogatására. A kutatók véleménye itt eltér, hogy mégis csak a templomi őrsegről van szó. Ez nem valószínű, mert hiszen a templomi őrség egy díszruhába öltözött, jól fel-fegyverzett szinedriumi gárda volt.

¹ Vö. Mt 26,47-56; Lk 22,47-53; Jn 18,3-11.

² E. KLOSTERMANN: *Das Markusevangelium*, 152.

³ DÓKA Z.: *Márk evangéliuma*, 365.

Az *áruló* (ὁ παραδιδούς) már a Márki gyülekezet által értékelt, ill. minősített személy. Megint csak nincs megnevezve, de mindenki csak Júdásra gondolhatott.⁴ A kéziratok azonban ezt jobban pontosítják. Az áruló itt is mint „átadó” szerepel, tehát olyan valaki ő, aki megfelelő pillanatban a nagytanács embereinek kezére játssza Jézust, s ezzel átadja, kiszolgáltatja őt nekik. Az árulónak azonban egy előre megbeszélte ismertető jelt (τὸ σύσημον) kell megadnia. Ez olyan jel, amiben előre megegyeztek, hogy erről fogják megismerni Jézust. Ezek szerint sokan a sokaságból Jézust még nem ismerték személyesen, nem tudták, hogy ki az, hogyan néz ki. A megbeszélte jel a csók volt (φιλέω: szeretni, szeretgetni, csókolgatni). A csók a baráti-testvéri szeretet kifejezője, olykor bizalmas köszöntés gyanánt is használatos cselekmény. Itt azonban az árulás pecsétje, a kiszolgáltatás ismertető jele. Erre azért volt szükség, hogy össze ne tévesszék őt pl. Péterrel, mert akkor – mire ez kiderülne - Jézus megmenekülhetett volna. Ezek szerint Jézuson nem volt olyan jellegzetes ruha, hogy pl. ruhájáról is meg lehetett volna őt különböztetni a többi tanítványtól. Azonban itt másra is lehetne következtetni: ha Júdás zelóta volt, akkor feltételezhető, hogy Júdás itt zelóta társaival érkezik, akik útonálló, ezért nem csoda, hogy olyan a ruházatuk és fegyverzetük, amilyen. Ebben az esetben ez a kép hű leírást adna arról, hogyan néztek ki a korabeli zelóták. Hogy ezekkel a fegyverekkel nem győzhettek volna a rómaiak ellen, az bizonyos. De vajon mehetünk-e következtetéseinkben ilyen irányba?

Júdás egészen közel férközik Jézushoz: Márk szerint *odalépett* - προσελθὼν αὐτῷ. Ebben a pillanatban hol vannak a tanítványok? Júdás most két cselekedetre képes: Megszólítja Jézust (Mester - Ῥαββί), majd megcsókolja őt - κατεφιλήσεν: καταφιλέω = izgatottan csókolgatni – mondja a szótár. Júdás tehát olyan névvel jelöli Jézust, amelyet a tanítványok is használhattak Jézusra. Ez bepillantást enged az ő belső körükbe. A *csókolgatás* azonban már furcsa jelenség, mert eddig nem nagyon olvashattunk az evangéliumokban arról, hogy Jézus csókolgatta volna tanítványait,⁵ vagy tanítványai csókolgatták volna őt. A zsidó iratokból azonban tudunk arról, hogy a csók, mint a tisztelet jele a találkozásnál gyakorlatban volt a tanítványok és a rabbi között, aki az ő mesterük volt. Itt azonban ez a Júdáscsók jel volt azoknak, akik eljöttek Jézusért, hogy pontosan tudják, kit kell elfogni. A csók tehát Júdás részéről nem a barátság vagy tisztelet jele volt, hanem a megaláztatásé, a gyilkos ravaszság eszközéé (2Sám 20,9k).⁶ Márknál Jézus némán fogadja ezt a színlelést, nem szól semmit Júdásnak.⁷

A Júdással érkezők, mint az ő kísérői - ői - ráteszik kezüket Jézusra és elfogják. Ez azt jelentette, hogy Jézust Júdás segítségével helyesen identifikálták, és most bebiztosítják. Valószínű, hogy összekötötték kezét, és lerántották róla a felsőköpenyt. Aránylag gyorsan cselekedhettek, mert ellenállásra is számíthattak. Éppen az előző vers mondja: ἀσφαλῶς - vagyis biztonsággal, megbízhatóan fogták el és kötötték meg, nehogy megszökjön.⁸ Jézus passzívan fogadja a megkötözést. Ez Jézus méltó nagyságára utal. De arra is, hogy ő tudatosan vállalja ezt a sorsot, és viselkedésével bizonyítani akarja, hogy ő nem rabló, mint azok, akik eljöttek érte, és nem zelóta, aki fegyverrel a kezében izgatná a tömegeket Róma ellen.

47–50. vers

Ekkor valaki (εἷς) a Jézushoz tartozó tömegeből előránt egy *kardot*, és hadonászni kezd vele. Ez a valaki a hagyomány szerint Péter (vö. Jn 18,10). Nem áll jól kezében a kard, mert nem tudja megfelelően használni. A kard jellege μάχαρα: kicsiny, kis kardról, rövid vágóeszközzel van szó, amely csak a közvetlen harcra alkalmas. Hol volt eddig ez a kard Péternél, nem szól róla Márk. Nem valószínű, hogy Péter mindig magánál tartotta volna, vagy most az utóbbi időben felfegyverkezett volna. Nem vallott rá ez a modor, hiszen ő eredetileg halász volt. Péter hadakozására a főpap egyik szolgája fizetett rá, és pedig fülével. Péter ügyetlen vagdosásával csak a szolga fülét találta el. János elmondja, hogy a szolga neve Málkus volt (Jn 18,10), és hogy Jézus rászólt Péterre, hogy ne folytassa ezt a hadakozást. Majd meggyógyította a szolga fülét.⁹ Majd szót emel az ellen, hogy miért jöttek ellene kardokkal és botokkal, és ilyen társasággal, mintha veszélyes rabló lenne. A rabló (ὁ ληστής) olyan alakra vall, aki vagy veszélyes útonálló, vagy kimondottan zelóta volt. Ezzel a főpapak azt a látszatot akarták kelteni, mintha Jézus politikailag veszélyes elem lett volna, sőt közveszélyes ember, aki ellen jól felfegyverkezve kell indulni. Látszik, hogy az egész egy megrendezett ügy, koncepció eljárás, hogy a római hatóságok előtt legyen mivel megindokolni az elítéltetését. Jézus

⁴ A 43. vershez az egyes kéziratok hozzáteszik: Ἰσκαριωτης - Σκαριωτης, hogy egyértelmű legyen, melyik Júdásról van szó.

⁵ Kivéve a nőt, aki megkenté Jézus lábát: Lk 7.

⁶ DÓKA Z.: *Márk evangéliuma*, 366.

⁷ Máténál és Lukácsnál szemére veti Júdásnak, mit cselekszik.

⁸ E. KLOSTERMANN: *Das Markusevangelium*, 152.

⁹ Az egyes kéziratok variálják a seb nagyságát: hol csak a fül kis részének levágásáról, hol pedig az egész fül levágásáról beszélnek, ami nagyobb sebet jelentett volna. Ennek a hírnek talán csak olyan értéke van, hogy ebben a zűrzavarban akadt mégis valaki, aki Jézus mellett kardot is rántott, de Márknál aztán nincs ennek folytatása

kifogásolja, hogy amikor velük volt a templomban mindennap és tanított (ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων), akkor szabadon kísérhették volna be Pilátushoz vagy a főpaphoz a kihallgatásra, hogy tisztázzák ügyét vagy néhány szerintük lázító beszédét. Jézus azonban nem kívülről nézi az eseményeket, hanem az Atya Isten oldaláról: tudja, hogy mindennek be kell teljesednie, ami róla megíratott, ezért az

Írások értelmében viselkedik. Kérdés, hogy ő itt milyen ószövetségi jelenetre gondolt. Nestle-Aland-féle szöveg Ézs 53,7-re utal, vagyis arra, hogy Jézus *alázatos maradt, amikor kínozták, száját nem nyitotta ki. Mint a bárány, ha vágóhídra viszik, némán tűri, hogy nyírják, ő sem nyitotta ki száját.* Jézus tehát következetesen ügyel, hogy az ő sorsa annak a próféta által megjelölt sorsnak a menete legyen, akiről szólt az Ószövetség. Ezért a gonosz emberi tervek és kegyetlen cselekmények mögött Isten vezetését és akaratát látta, és sorsát is így fogadta el.

Ekkor azonban hirtelen magára maradt, mert mindnyájan elfutottak, s elhagyták őt.¹⁰ A Jézus elfogatása miatti menekülés hírére Márk két epizóddal támasztja alá: 1. Az egyik egy általános említése annak, hogy akkor „elhagyták őt” (ἀφέντες αὐτόν) és „mindnyájan elfutottak” (ἔφυγον πάντες). 2. A másik epizód egy részletesebb, de aránylag rövid leírása annak, hogy egy hirtelen előbukkanó ismeretlen fiatal tanítvány (νεανίσκος) milyen bátorságot és hűséget tanúsított, amikor a többiek menekülése ellenére követte Jézust a végsőkig, és csak akkor kényszerült menekülésre, amikor már neki is életére törtek. Az első hír – úgy tűnik – szinte mindenkire értendő, aki valaha is pozitív kapcsolatba került Jézussal, és most látva az ő elfogatását elhagyta őt. Az azonban, hogy „mindnyájan” (πάντες), valójában konkrétan csak azokra vonatkozhat, akik Jézussal együtt voltak a Gecsemáné-kertben már akkor, amikor oda ment imádkozni. Márk evangéliumában a korábbi hírek szerint csak a tanítványok voltak ott vele. Nem olvasunk arról, hogy később esetleg az ifjú tanítványon kívül valaki más is a szélesebb tanítványi körből odajött volna. Igaz, hogy a nagy tömeggel, amely mint elfogató osztag közeledett Jézushoz, elvben jöhettek volna még mások is – pl. Jézus-szimpatizánsok a nép közül –, akiket a nagy lárma és látványosság odavonzott volna, mint pl. az a bizonyos νεανίσκος, de ez kevésbé valószínű. Így a πάντες valószínűleg csak a tanítványokra értendő, tehát a tizenkettőre. Rájuk vonatkozik tehát a két jellemzés: ἀφέντες - elhagyták őt, és ἔφυγον - elfutottak.¹¹ Az elhagyni ige (ἀφίημι) tulajdonképpen azt jelenti: külsőleg elhagyni, otthagyni, elmenni. A másik cselekvés – a futás, menekülés (ἔφυγον) – még jobban mutatja, hogy a tanítványok külsőleg, tehát fizikailag érezték magukat Jézus miatt bajban, ezért választották ezt az önmentési módot. A mindkét aoristoszi igeforma azt jelenti, hogy eléggé gyors és egyértelmű volt a tanítványok viselkedése, amit már Márk bővebben nem minősít, és nem részletezi azt sem, hogy együtt menekültek-e a tanítványok, vagy egyenként tűntek el Jézus mellől, otthagya őt és a zajongó tömeget. A szöveg olvasásából azonban érződik, hogy ez a cselekvés kényszerű volt, és valószínűleg még az elfogatási események kezdetekor következhetett be.

51–52. vers

A „nagy tanítványok” gyors elvonulása után a márki kompozícióban hirtelen egy eddig ismeretlen ifjú tanítvány kerül elő. A görög νεανίσκος azt jelenti: ifjú ember. Úgy látszik, előre nem készült erre a jelenetre, mert nem volt megfelelően felöltözve. Őt hirtelen ragadta magával a zajongó tömeg, amely a Gecsemáné-kertbe indult, és valahol a lakásuk környékén vonult. Este volt már, s talán lefeküdt vagy heverőre dőlve pihent. A nagy zajra kiugorhatott az ágyból, és követte a sokaságot, egy lepedőt borítva magára. Ahogy tudjuk, éjszaka volt már és meleg lehetett. Korábban nem tűnt fel senkinek a Jézusra uszított emberek közül, hogy ő nem tartozik közéjük. Az öltözék, ami rajta volt, ing (ὁ σινδών), legalább is így fordítják zömében a bibliafordítások. A görög σινδών azonban nemcsak inget jelent, hanem akár vászonruhát is, de azt az anyagot is, amiből a vászonruha készül. Hasonlóképpen lehet értékesebb gyolcs is, amiből készült a kendő, ing vagy ruha. Márknál még előjön ez a kifejezés: jelenti azt a gyolcskendőt, amibe Jézus holttestét csomagolták be, amikor betették őt a sírba.¹² Ezért következtetünk arra, hogy a σινδών nem kimondottan ruha, hanem amolyan kendő vagy lepedő, amit az ifjú tanítvány hirtelenjében magára (azaz meztelen testére: γυμνός) kapott, amikor kiszaladt, hogy kövesse Jézust. Hogy ez nem volt szilárdan varrott ruha, mutatja az is, hogy amikor elfogták őt, könnyen ki tudott csúszni belőle, s azt ott hagyta a kezükben, ő pedig elszaladhatott.

Öltözeténél érdekesebb az a kérdés, hogy ki lehetett ez az ifjú. Jánoson kívül nem tudunk más ifjú tanítványról, aki követte volna Jézust. A görög συνακολουθεῖν olyan kifejezés, ami a követést vagy valakivel

¹⁰ Az egyes kéziratok pontosítása szerint főleg a tanítványokra kell gondolni.

¹¹ Ezt a viselkedést néhány fontosabb kézirat (A D^f M it) bővebben is említi: τότε οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ = akkor az ő tanítványai (elfutottak).

¹² Vö. Mk 15,46; Mt 27,59; Lk 23,53.

együtt járást jelenti, s ez bizonyára nemcsak külsőleg értendő, hanem bizonyos belső összehangolást, szimpátiát is rejt magában. Vagyis: azért járt Jézus után, mert érdekelte és vonzotta őt. Ez a *νεανίσκος* tehát – nyíltan-e vagy titokban, nem tudjuk, de – követte Jézust. A hagyomány szerint maga Márk lehetett az az ifjú.¹³ Ezek szerint ő közvetlen szemtanúja lehetett az eseményeknek. Ennek a feltevésnek ugyan sok kritikusa van - mondván, hogy az egész szenvedéstörténet olyan hagyomány és gyűjtemény, amely nem származhatott volna csak egy embertől – mégis ez látszik a legvalószínűbbnek. Ezt nem tudja gyengíteni az a feltevés sem, hogy ez a történet csak egy legenda emléke, mely szerint az Ámos 2,16 értelmében „a legbátrabb szívű vitéz is fegyvertelenül (= meztelenül) menekül el azon a napon”¹⁴. A *νεανίσκος* nem tartozott ugyan szorosan a tizenkettőhöz, de közel állt Jézushoz, és kész volt akár életét is kockáztatni azért, hogy azon az éjszakai eseményen ott legyen közel Jézushoz. Valószínű, hogy a márki egyház tudta, hogy kiről van szó, és később a márki gyülekezet tekintélyes tagja lett, így nem volt szükség arra, hogy még jobban legyen definiálva az ő kiléte.

Márk említi, hogy ezt a *νεανίσκος*-t is elfogták: *κρατοῦσιν αὐτόν*. A *κρατέω* ige jelenthet elfogást, elkapást, megragadást, foglyul ejtést, visszatartóztatást. Ez arra vall, hogy miközben Júdás Jézus körül ügködött, a háttérben dulakodás történhetett, talán más Jézus-tanítványt is el akartak volna fogni, s ekkor kaphatták el az ifjút is.¹⁵ De ő ügyesebb volt, és kicsúszott kezük közül. Ez azért volt lehetséges, mert a rajta levő golycs lazán volt a meztelen testén. Így ott hagyva nekik a takaróját (*σινδών*) elmenekülhetett. A *καταλείπω* ige szerint a takarót otthagytá, hátrahagyta, maga mögött hagyta, valószínűleg azok kezében, akik el akarták fogni, és nem pedig azért, mert futni akart, és a takaró gátolta volna őt a futásban. Ezek után nem maradt más, minthogy gyors futással, meneküléssel mentse meg életét (*ἔφυγεν*), nem törődve azzal, hogy meztelen maradt (*γυμνός*). A takarójának bizonyára megfelelő értéke volt, és szüksége is lett volna rá az éjszakában, de Jézus sorsában osztozva most nem számított kárnak, hiszen Jézus, szeretett Mestere sokkal nagyobb árat fizetett azon az éjszakán. Ő maximális hűséget próbált volna tanúsítani Jézus iránt, de ahol a szituáció már meghaladta erejét és lehetőségeit, ott önálló útra kellett térnie, mert a kereszt útja csak Jézusnak adatott, az ifjú tanítványnak még élnie kellett, hogy bizonyosságot tehessen erről is a világnak. Csak ennyire osztozhatunk Jézus sorsában.

¹³ Az egyházatyák közül pl. Ambrosius azt mondja, hogy az ifjú János tanítvány lehetett, Epiphanius pedig Jakabra, Jézus testvérére gondol: E. LOHMEYER: *Das Evangelium des Markus*, KEK 16, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1963, 323.

¹⁴ DÓKA Z.: *Márk evangéliuma*, 367.

¹⁵ Az 51. versben az egyes kéziratokban előjön az a hagyomány, mely szerint azt a bizonyos ifjút (*νεανίσκος*) valamilyen ifjak kapták el: οἱ νεανίσκοι. Ez arra enged következtetni, mintha ez az ifjú korábban ezekkel az ifjakkal tartott volna, de amikor elszakadt tőlük, nyilván Jézus-követés miatt, most eljöttek érte is, és őt is el akarták volna fogni, de ő ügyesebb volt náluk, és elfutott. Valószínűleg tehát ismerhette őket, s tudhatta, hogy kezükbe kerülve semmi jóra nem számíthat. Egy másik fordítási lehetőség azt a variációt adja, hogy a *νεανίσκοι* bizonyos ifjú templomszolgák voltak. Ez a kapcsolat velük azonban nem elég világos.

Prédikációvázlat

Jézus elfogatása

1. A fegyverek neme

Mindenkit - Jézus harcosait is – fegyvereiről (is) ismerhetik meg: aki nem az élő Isten élő igéjével, mint a hit kardjával harcol, annak faültleg marad fegyverül. De ki milyen fegyverrel harcol, az marad neki dicsőségül, de vesztél is.

2. Jézus tanítványa nem lehet mogorva

Amilyen szelíd volt Jézus, olyan szelídeknek kell lenniük a tanítványainak is. Aki felcseréli Jézus tanítványságát a sokasággal való mogorva hangoskodással, azt tovább Jézus nem védi, hanem a sokaság nyeli el.

3. A csók mint összekötő és taszító mozdulat

Nem minden csók öszinte, és nem minden csók köt össze. Van olyan csók, amely jobban fáj, mint a legkegyetlenebb harapás. Jézus szabad Júdás számára is. De Júdás csókjával nem köti magához Jézust, hanem eltaszítja, olyannyira, hogy ez a színlelt-áruló csók a legmesszebbre löki őt Jézustól –a jóvátételment esztelen cselekedetbe, sőt egészen a kárhozatba.

4. Jézus tanítványainak kezéhez nem a kard, hanem az imádság illik

Jézusért nem kardot kell rántani, hanem a szívet kell megerősíteni a gyávaság ellen. A karddal csak kellemetlenségeket lehet okozni, de igazán nem lehet Jézus ügyét megmenteni. Jézus tanítványai nem fegyvernemeket tanultak vagy harci kiképzést kaptak, hanem az Atya iránti engedelmisség iskoláját járták. Nagyon rosszul áll kezükben a kard. Ehelyett sokkal inkább illik hozzájuk az összekulcsolt kéz – Isten ügyéért, a barátokért és az ellenségért is.

5. Mindenki a hitben is csak a saját útját járhatja

Csak annyira osztozhatunk Jézus sorsában, amennyire ezt ő akarja. Néha lelkesedésünk, buzgóságunk vagy környezetünk mélyebb átélésekre készítenek minket. Olyanra is vállalkoznánk, amire később nem volna erőnk, vagy amit nem tudna kibírni jellemünk. A követés útjának hosszát és mélységét nem a (vak)buzgó követő, hanem Krisztus határozza meg. Mert el kell fogadnunk, hogy valakinek kevés adatott meg (attól keveset is kérnek), valakinek sok adatott meg (attól meg sokat kérnek). Nem jó összekevernünk az adottságokat, a sorsokat és az engedelmisség követelményét.